

MOTIUS HORACIANS AL "CAPÍTOL MORAL" DE PERE SERAFÍ

PER

ENRIQUE CAMÓN FERNÁNDEZ DE ÁVILA

I.B. "Tres Turons" d'Arenys de Mar

L'obra poètica de Pere Serafí¹ es desenvolupa al llarg del s. XVI, període especialment compromès quant a la conservació i progressió de la llengua catalana. La situació política afavoreix una irrefrenable transició vers els models castellans, i la consciència de la pròpia llengua es va esvaïnt en un entorn hostil. Les causes de la crisi són molt diverses, però, es podrien concretar en: a) raons de tipus polític, com la pèrdua d'influència de les institucions catalanes, desaparició de la cort a Barcelona, pràctica ineficàcia de la Cancelleria o de la Diputació; b) decliu comercial, conseqüent al decliu polític, i tancament de Catalunya sobre si mateixa, i pèrdua de dignificació com a comunitat; i, en definitiva, c) desarrelament de la classe culta amb l'expressió en català, que queda reservada per a la comunicació oral i per a les manifestacions literàries populars. La llengua, així, és substituïda a nivell cultural pel castellà que és promogut des de la Cort i les institucions.²

¹ L'edició *princeps* és de C. Bornat, de l'any 1565, i li segueixen les de J.M. Grau i J. Rubió, de 1840, i les Antologies de J.Teixidor, 1935, i d'August Bover, 1987. Ample comentari a M. de Riquer i A.Comas, *Història de la literatura catalana*, 1980, 2 III, pàgs. 594-616, i 4ª ed. de 1985.

² A.Comas, *Antologia de la literatura catalana*, Barcelona 1986, 3ª ed., 109-111; J.Borrell, *Antologia general de la literatura catalana*, Barcelona 1991, 30; J. Vallverdú, *Història de la literatura catalana*, Barcelona 1978, 63-64; A. Terry, "Introducción a la literatura catalana", (trad. A. Hauf), a A. Terry y J.Rafel, *Introducción a la lengua y la literatura catalanas*, Barcelona 1983, 150-151. Una descripció esquemàtica d'aquests factors (causes político-socials, causes econòmiques, i causes culturals) es troba a Mª.A. Bosch i P. Puimedon, *Iniciació a la història de la literatura catalana*, Barcelona 1985, i a J. Vidal Alcover, *Síntesi d'Història de la Literatura catalana*, Barcelona 1980, vol 1, 233-239.

La clara tendència al bilingüisme és palesa en autors com Pere Serafí, Pedro Serafín més exactament a la seva obra, exemple de capacitat d'adaptació, "absorción", l'anomena Menéndez Pelayo³, i alhora, de reflexió sobre el propi enginy poètic.

La presentació d'un autor ha de comptar, a més, amb l'aportació de les principals línies d'acció en què es desenvolupa la creació poètica al seu temps. Així, resumint els fets principals que d'una manera més intensa incideixen en la producció poètica del nostre autor, hi ha un triple corrent digne d'esment: el manteniment de les tradicions de la poesia catalana, representada per Ausiàs March (al qual Pere Serafí admira, imita i fins i tot dedica alguna de les seves composicions)⁴, però dins una literatura que no aconsegueix superar la fase d'adaptació al Renaixement al mateix ritme que altres literatures nacionals; la pervivència dels estils poètics populars, que també manté en diverses obres Pere Serafí, i que deu la seva pervivència en la seva vitalitat, al fet que no depèn de les influències d'una Cort o d'una classe culta que hagi d'ésser-ne el necessari estímul⁵; i, en tercer lloc, la renovació poètica representada pels models italianitzants, i dels quals el nostre autor n'és un eximi exponent⁶.

Entre la perceptible mediocritat d'aquesta època, hom considera el poeta Serafí com un exponent dels escassos intents renovadors de les formes que lentament esdevenen caduques. "Val a dir que de tots, Pere Serafí, per edat i formació, fou qui proposà una lectura més pròxima a la de Boscà i el seu grup: més moderna"⁷. Aquesta voluntat de renovació potser es fonamenta precisament en la seva ambigüitat llingüística, en la freqüent re-

³ M. Menéndez Pelayo, *Antología de poetas líricos castellanos*, X, Madrid 1945, pàg. 398: "Pere Serafí escribe en catalán, pero con estilo y gusto castellano... y aplica a la métrica de su lengua todas las novedades que Boscán había introducido en la de Castilla".

⁴ Vegi's el sonet "A la immortalitat de Mossèn Ausiàs March, poeta català", on el compara amb el Fènix, i del qual afirma "que mort reviu al món per digna fama" (v. 10), o el "cantant del gran poeta Ausiàs March", vers 3 del "Cant de amors", o, òbviament, el cèlebre sonet XXI, que el compara amb Petrarca i Dant: "Ausiàs March, que a Espanya tant prospera,/ nos ha mostrat per obres molt elletes/que, par ab ells, mereix portar corona."

⁵ A. Terry, *op. cit.* pàg. 150-1, i Vidal Alcover, *op. cit.*, pàgs. 250-252.

⁶ Cfr. els autors citats a la nota 2, i també A. Carbonell i d'altres, *Literatura catalana. Des dels inicis als nostres dies*, Barcelona 1979, pàg. 240.

⁷ J. Molas, "Francesc Calça: Poemes", *Els Marges* 14, 1979, pàg. 79.

currencia a models catalans, castellans i a formes italianitzants⁸.

A més, la vívida percepció dels models clàssics dins de l'entorn del poeta esdevé el motiu bàsic de la seva transmissió; no és gens insòlita a P.Serafí la recurrència als models que l'humanisme ha tornat a posar al capdavant de les inquietuds literàries.

Hi ha molt nombrosos exemples de sensibilitat envers el món greco-llatí en el poeta que estem comentant: per citar-ne alguns exemples, i diferenciant en tres els tipus de recurrència clàssica, assenyalem:

a) *mencions explícites d'autors*: Ciceró, Plató (obra dedicada a Sant Jeroni), Heràclit, Xenòcrat, Crassus, Cató (*Elegia del Divendres Sant*), Virgili, Ovidi, Homer (sonets XVI, XXI, en aquest últim amb la curiosa catalogació d'Homer com a poeta "llatí": sembla que la interpretació correcta és interpretar-lo com a "clàssic", encara que potser la confusió provingué de l'èxit i el renom que a l'Edat Mitjana obtingueren els derivats de la *Iliada*, com, per exemple la *Ilias Latina*, i del costum d'incloure'l entre els més coneguts poetes, cosa que fa, per exemple, Dant, a "Infern", 4.⁹

b) *referències d'indubtable atribució a autors clàssics*, encara que no mencionats: Virgili, *uarium et mutabile semper femina*, (*Eneida* IV 568-9, Serafí, "la dona falaguera...que és mudable i lisongera" (*Cançó d'ingratitude*); Virgili, *Hyrcaea... tigres* (*Eneida* IV 367), "tigres fers, d'Hircama (sic) (*Elegia del divendres Sant*, 76); els dos camins, un d'ells fàcil, l'altre dur, (*Eneida* VI 893-6), "dos grans camins nos mostra la natura la u pedregós... l'altre és tot pla" (*Sonet de la raó i sensualitat*, 1-4); Horaci, la tradició dels tirans de Sicília, (*Epístoles* I, 2,58), "més que defalt de tots cruels tirans/que han dominat los pobles sicilians" (*Elegia del Divendres Sant* 77-78); Tibul, la vida retirada al camp amb l'amable muller, (I, 1,43-46; II, 3), i el seu equivalent serafinià al *Capítol Moral* 44 ss.

c) *reminiscències directes o implícites de temes clàssics*: la realitat de les coses de valor "indiferent" o "intermig" (*Capítol Moral* 58-60); el mite d'Orfeu (*Càntic d'amors*, 41-43; "De un desesperat amor", vv.12 ss.); divinitats diverses o éssers mítics: Febus (*Sonet XVI* 2); Plutó (*Càntic d'amors*, 43; *Elegia del Divendres Sant*, 143), Bacus (*Emblema* III,1); Venus (*ibid.* 2); Mi-

⁸ A.Rossich, "La introducció de la mètrica italiana en la poesia catalana", *Els Marges*, 35, 1974, pàgs. 14-15.

⁹ També Roís de Corella, encara que els distingeix clarament per la llengua, col.Joca ensem Homer i Virgili. (ed. de J. Carbonell, València 1973, pàg. 179), i igualment J. Boscà, a la seva *Epístola a D. Diego Hurtado de Mendoza*, v. 172.

nerva (*ibid.* 7); Apol·lo (*Sonet a J. Galceran*, 7 i, al mateix, el Parnàs, Pegàs (i també al *sonet XVI*, 4, i Parnàs també al vers 1); Eco, (*De un desesperat amor*, 18); Tàntal (*Cançó*, 38).

D'entre els autors clàssics llatins emprats per Pere Serafí a les seves poesies, el model horacià és inequívocament present, i, en especial, a la seva obra coneguda com "*Capítol Moral*", sobre el qual concretaré les meves anàlisis. El silenci que Serafí estableix sobre Horaci, inexplicable en principi, si atenem, per una part, a la feaent recurrència que fa de la seva obra i, per una altra, a la llarga llista d'autors antics mencionats, pot ser entès si analitzem quina ha estat la seva difusió al llarg del temps.

L'Horaci líric ha de ser considerat una figura secundària a l'Edat Mitjana¹⁰, car ni els sentiments d'amor i plaer eren els més propicis al temps, ni el seu especialíssim estil convenia a la mentalitat poètica medieval. L'Horaci satíric i moralista, al contrari, l'autor de sentències, era material més apte per a un ús pràctic de la seva obra, i de fet el propi Dant el menciona només com a satíric, i al 1280, Hug de Trimberg distingeix, parlant de les obres d'Horaci, entre tres llibres principals, *L'Art poètica*, les *Epístoles* i les *Sàtires*, i dos *minus usuales*, les *Odes* i els *Epodes*, així com d'altres catàlegs d'autors acostumen a referir-se únicament als *libri principali*¹¹.

Per a G.Highet, van poder sobreviure els autors clàssics crítics dels costums, però no els autors immorals: per això Horaci sobrevisqué sobretot com a poeta satíric¹². És, però, el Renaixement, el temps en el qual Horaci comença a ésser extès en la seva integritat, a partir de la seva edició *princeps* de 1407: el fet que hi constin generalment a les primeres edicions els comentaris, tant dels antics com els dels humanistes, és una prova de la vitalitat del poeta¹³.

Que Serafí conegués l'obra d'Horaci, encara que Boscà i els seus models directes puguessin haver constituït la primera font, resulta innegable. El

¹⁰ M.R. de Lida, "Horacio en la literatura medieval", *La tradición clásica en España*, Barcelona 1975, pàg. 259.

¹¹ E.R.Curtius, *Literatura europea y Edad Media latina*, México 1976, pàg. 81 i tot el paràgraf "Autores leídos en las escuelas".

¹² *La tradición clásica*, México 1978, I, pàg.23.

¹³ D. Condom, "L'incunable d'Horaci de la Biblioteca de Girona procedent del Monestir de S.Feliu de Guíxols", *Actes del IXè Simposi de la Secció Catalana de la S.E.E.C.*, Barcelona 1991, I, pàgs.355-363.

"*Capítol Moral*" recull idees horacianes evidents, i, bàsicament, de tres poemes: L'*Epode* segon, el famós *Beatus ille*, l'*Epistola* I, 10 i la *Sàtira* II, 6. De les nombroses composicions d'aquests dos darrers llibres, *Epístoles* i *Sàtires*, en podem extreure abundoses referències a Serafí, i per aquesta raó aquest comentari els serà dedicat en especial.

Però, abans, em referiré a les connexions temàtiques i fins i tot d'estil que resulten de la comparació de l'obra del poeta català i de les tres composicions horacianes abans esmentades.

El *Beatus ille* ha esdevingut un clàssic al llarg de la història de la literatura. S'hi fa evident la doble sensibilitat del Renaixement, la tendència cap a la vida de la naturalesa, com a forma de vida preferible, i la passió per la cura intel·lectual, com a manifestació superior de l'home. Deixant de banda l'especial ironia amb què Horaci clou el poema, el missatge que d'ell se'n dedueix és un entusiàstic cant a la felicitat de la vida rural: es contraposen els inconvenients de la vida de ciutat a la grata satisfacció d'un viure senzill. El Renaixement veu en el refugi en el camp un veritable "seguro puerto" (Fray Luis de León, XIV, 1) davant dels problemes, angoixes i inseguretats urbanes. Així, el plaer de la feina, la muller honesta i el menjar sa, que Horaci estableix com a components identificatius d'aquesta vida rural, s'oposen a la vida de continu ensurt i de fogaços amors urbans¹⁴.

L'home que, segons Horaci, és feliç, és aquell que viu lluny dels afers de la ciutat (v. 1 i 6-7); per a Serafí, es tracta d'un home que viu "prenent descans, fugint d'enuigs la brega" (v.96). Es una persona que s'ocupa dels arbres, dels ramats, de la collita de la mel, de tondre les ovelles (8-16): Serafí parla de "collir los fruits dels arbres" (v.88), semblant a l'horacià *lecta de pinguissimis oliua ramis arborum* (v.55), "gustant la dolça bresca" (v.89), del ramat que pastura al prat (79-80) i de la llana que d'ells se'n pot extreure (v.80). El bestiar, (v.61) *fessos...bonos...collo...languido*(vv.63-64) es correspon amb "lo bestiar que, manso...pastura al prat" (vv.79-80).

L'home feliç horacià s'ajeu indolent a la gespa (v.23), acompanyat per la musicalitat d'un corrent d'aigua o de les fonts (v.25,27) i pel cant dels ocells (v.26). Serafí refereix l'estabilitat de qui està "mirant los camps (v.73)...l'aigua corrent dels rius i les fonts vives (v.74)...i los aucells, cantant per boscs i ribes (v.76)...". A Horaci l'home es dedica a la caça d'ocells i de llebres (v.29-36), a la qual al·ludeix Serafí, "los animals de caça, llebres, conills (v.77-78)...".

¹⁴ Una interessant aproximació al tema es troba a J. de Echave-Sustaeta, "Horacio desde dentro: el secreto del 'Beatus ille'", *Anuario de Filología*, 1, 1975, pàgs. 59-65.

Gaudeix de l'exemplar companyia d'una dona púdica i treballadora (v.39), la del "cast amor" serafinià (v.48), i s'accontenta amb un menjar senzill, casolà, la llet de les ovelles, diu Horaci (v.46), "llet fresca, nates, matons" (v.90), assenyala Serafi.

L'*Epístola* 10 del llibre primer ofereix, igualment, nombrosos punts de contacte entre ambdós poetes. Horaci s'autoanomena "amant del camp" i parla del goig de la vida i de la seva independència, des que deixà la ciutat (v.6-7) i de l'existència sense odioses preocupacions (v.18).

L'home feliç d'Horaci gaudeix dels rierols del camp amè i del bosc (v.6-7) i de la remor de l'aigua (v.21), "l'aigua corrent del riu...la fèrtil arborada" (vv.74-75) de Serafi; dels hiverns i dels estius plàcids (vv.15-16), que el poeta català reflecteix amb el "fora lo fred, calor, lo vent i pluja passen millor" (vv.85-86); de la fragància de les herbes (v.19), "los prats i les flors" (v.75). L'home feliç d'Horaci defuig les coses excessives i no fa com aquell que no s'accontenta amb res (v.32, 42-43), i el de Serafi sap que "tots extrems són mals" i que "tenir lo mig sostè major fermesa" (vv.59-61).

A la sàtira sisena del llibre segon, Horaci descriu allò que per a ell constitueix el cim de la felicitat: "Aquests són els meus anhels: un terreny no massa gran, amb un hort al costat, una font d'aigua a prop de la casa i un bosc a la vora" (vv.1-3). L'ideal horacià de la vida retirada, de la fugida de la ciutat es fa present al vers 16, en parlar de "quan jo em vaig retirar al meu reducte de la muntanya des de la ciutat", que Serafi expressa als versos 67-68: "on algun temor és bo per mitja excusa/de la ciutat partir, com jo he fet ara", tot mirant de cercar "la vida queda" (v.71), o bé "prenent descans, fugint d'enuigs la brega" (v.96).

Aquesta situació de pau i repós, de veritable *otium* a la qual aspira Pere Serafi, que vol estar "prenent deport" amb la seva esposa (desafortunada l'expressió "ab ma costella cara", v. 70), "mirant los camps...lo bestiar", seguir la vida plana sense brogit, sense passar gana, sense por de la climatologia, exercitant el cos, caçant i collint fruits dels arbres, sembla correspondre's amb l'horacià "o camp, quan et podré tornar a veure? Quan em serà permès de deixar transcórrer la meua vida en el dolç oblit, amb els meus llibres, o descansant i deixant passar les hores?" (v. 59-62)

Aquest poema d'Horaci exposa així mateix altres temes també tractats per Pere Serafi, com les referències al menjar senzill,(v.67-70), les que ens parlen de la caducitat de la vida (vv.94-97); i fins la frase "io he trobat al món quant desitjava" (v.52) de Serafi, sembla recordar el lacònic i expressiu *nil amplius oro* (v.4) d'Horaci.

Insistint encara en el tema de la felicitat de la vida rural, que estem tractant, cal fer esment de nous textos horacians que, ultra els ja citats, palesen la relació de seguiment que fa Serafi de l'obra del poeta llatí. Per exemple, a *Epístoles* I, 14, 10: "tú dius que jo sóc felíç al camp"; *Epist.* II, 2, 77-78: "els escriptors estimen el bosc i defugen la ciutat, gaudint a l'ombra els ritus bàquics"; o *Epist.* I, 7,1-2, el faceciós "cinc dies et vaig prometre que romandria al camp, però, enganyós, desitjaria ser-hi tot el mes sisè (agost)". Els conceptes, les fonts teòriques del pensament horacià esdevenen vives en la interpretació de Serafi, que, més o menys retòricament, insisteix en manifestar les virtuts de la vida retirada.

I les similituds es repeteixen. Resseguint el text del *Capítol Moral*, i mirant d'evitar l'enfargament de les cites excessives, observem quants punts de contacte hi ha entre els dos poetes:

- P. Serafi, versos 23-24 "tot quant del món té vida sempre corre/seguint la mort"; és la idea horaciana del *carpe diem* tantes vegades expressat a les *Odes* (en especial, I, 4, 7, 9, 11, 25, 31; II, 3, 11, 14, 18, 20; III, 1, 8, 14, 28, 29; IV, 7, 10, 12; i a *Epist.* I, 4,13-14; I, 11, 22-25; I, 16,79; *Sàtires* II, 1, 57-8 i a II, 6, 94-97.

- versos 20-21, "per ben seguir la via/de la virtut"; Horaci, *Epist.* I, 1, 41-2; I, 6,30-31; *Sàt.* I, 1, 106-107; II, 2.1; II, 6,73-74.

- vers 52, "jo he trobat al món quant desitjava" i 54 "i un mitjancer estat", que fan referència a la *aurea mediocritas* de *Odes* II, 10, i també expressat a *Epist.* I, 7,35-36, 98; I, 18, 107-112; I, 16,65-6; I, 2, 46-49 i 56: *semper avarus eget*; I, 6 i I, 12 en el seu conjunt; I, 5,12: *quo mihi fortunam, si non conceditur uti?*. *Sàtires* I, 1,49-51, referència a viure conforme als límits de la naturalesa, 59: *aut qui tantulis eget quanto est opus*, 79-80 i 106-107 i 117-119; II, 2,1; II, 6,4 i 73-74.

- vers 56: "sols passar sense ombra la fortuna", té un clar equivalent a *Sàtires* II, 7, 68: *in quem manca ruit semper fortuna*.

- vers 58: "dels savis és sentència comuna...", reflexions en torn a l'home savi que sap triar la millor forma de vida, que viu en sí mateix, acontentant-se amb poc, com a *Sàtires* II, 2,19-20: *non in caro nidore uoluptas/summa sed in te ipso est*; *Epist.* I, 2,40-41; I, 18, 107: *mihi uiuam* i 112: *aequum mi animum parabo*. I especialment, *Sàtires* II, 7, 83-88: "el savi és aquell qui sap manar, a qui no atarren ni la pobresa ni la mort ni els lligams materials, que rebutja les passions i menysprea els honors, al qual no li fa cap perill la fortuna".

- versos 59-60: "tots extrems són mals, com és riquesa i pobretat en

son extrem cascuna”. La idea estoica dels béns “indiferents”, o del fet que el mig és la situació ideal apareix a *Epist.* I, 10, 32-33: “defuig les coses grans: és permès sota un sostre humil avantatjar la vida dels reis i dels amics dels reis”; i també a *Sàtires* I, 2,24.

- vers 68: “de la ciutat partir”. Cites d’Horaci, a més de les ja comentades a *Epist.* II, 2,77 i a *Sàtires* II, 6,16, són aquestes: *Epist.* I, 1,4-5: *Veianus armis/Herculis ad postem fixis latet abditus agro*, referència a la vida retirada, i *Sàtires* II, 7, 28-29: “a Roma desitges el camp, al camp eleves la ciutat absent fins als cels”.

- versos 73 i següents: les alegries de la vida rural es troben significades pels rierols, els animals, l’aire serè, les flors i el bon clima; Les cites d’Horaci són nombroses: 5 a *Epist.* I, 10, i després, a I, 14,35, a II, 2,77-8; a *Sàtires* II, 6,2-3.

- vers 92, “i fa el menjar que saborós parega” allusió que recorda *Epist.* I, 6,56, crítiques a la golafreria; I, 14,35: *cena brevis innat et prope rivum*; I, 18.109; *Sàtires* I, 1, 117-119; II, 4,67-70; II, 6,67.

De tot el conjunt de temes i aspectes aquí tractats, bé podriem deduir que els sentiments de lleure, de pau al camp, de vida retirada i de vida senzilla que es desprenen, evidents, de l’obra de Serafí, poden ser considerats com un tòpic provinent ja de la tradició greco-llatina¹⁵, i que al Renaixement es repeteix freqüentment, amb els exemples d’en Boscà, de Garcilaso i el paradigmàtic missatge de Fray Luis de León (XXIII, 3-10):

Dichoso el humilde estado
del sabio que se retira
de aqueste mundo malvado,
y con pobre mesa y casa
en al campo deleitoso
con sólo Dios se compasa
y a solas su vida pasa,
ni envidiado ni envidioso.

És present aquí la tradició del *locus amoenus*, que Pere Serafí recull en els seus versos: el savi que deixa el món on regna el vici, que menja sa i casolà, que viu al camp delitós amb la companyia ideal, sense que ningú no l’enutgi... El camp es transforma, doncs, en una existència impossible i idíl·lica, dolça i feliç, que el homes, afeixugats per una realitat urbana violenta i

¹⁵ E.R.Curtius, *op. cit.* pàgs. 280-286.

frisosa, solcada pel desencís de la vida, han recreat al llarg del temps¹⁶.

Contràriament al que hom podria esperar, després d'examinar els precedents horacians¹⁷, no hi ha en l'obra de Serafí referències a l'*otium* dedicat a l'estudi i a la lectura que, tantmateix, és present a Joan Boscà, en la seva *Respuesta a Don Diego de Mendoza*, versos 136-138: "Allí podrá mejor filosofarse/con los bueyes y cabras y ovejas,/que con los que del vulgo han de tratarse" i 172: "ternemos nuestros libros en las manos" i les seves referències directes a Virgili, Homer, Properci i Catul (però no, significativament, als més propers al tema de la vida retirada, Horaci i Tibul).

Els vincles que hi ha entre la llarga obra de Boscà, *Respuesta ...* i el *Capítol Moral* són molt evidents i han estat ja suficientment estudiats per Menéndez Pelayo, però no resulta ociós referir els més atractius punts de contacte entre ambdues composicions: el contrast amor conjugal/amor desordenat, estat de vida "mediocre"/vida cobdiciosa, la descripció de la innocència i senzillesa dels camperols, la bellesa de la natura, el lleure en el passeig, la soledat dels camps, la fresca captivadora, el rústic menjar, el retorn temporal a la ciutat...¹⁸. El seguiment que fa el nostre poeta de l'obra d'en Boscà permet, tanmateix, explicar-nos determinades inconnexions entre l'obra de Serafí i la d'Horaci: el camí horacià és indubtablement solcat per Boscà, al qual sembla seguir Pere Serafí més que al propi Horaci directament: per exemple, són diferents els motius que aconsellen el retorn temporal a la ciutat: per a Boscà i Serafí, la justificació és el retrobament de les amistats; per a Horaci, obligacions ineludibles, encara que amb certes satisfaccions¹⁹.

Sembla, doncs, inequívocament demostrat el fil conductor que ens duu des d'Horaci a Pere Serafí, passant per Boscà. Entre tots els possibles punts de connexió, el referent a la vida retirada, no per ser més tòpic ha de ser menystingut. Els elements bàsicament morals que subjeuen a Boscà,

¹⁶ E.Camon, "El tòpic del món rural com a 'locus amoenus'", *Arennios* 16, 1991, pàg.3.

¹⁷ *Sàtires* II 6, 70-74, discussions sobre temes poc edificants; *Epist.* II 2, 77-78, el poeta *fugit urbem...somno gaudentis et umbra*; *Epist.* I 18, 109: *sit bona librorum* i el definitiu *Epist.* I 1, 11: *Quid uerum atque decens, curo et rogo et omnis in hoc sum*; *Epist.* I 4, 4-6, en un poema dedicat a Tibul, parla d'un cos que té ànima i que *tacitum siluas inter reptare salebris*, preguntant-se el que és bo i digne.

¹⁸ *Ibid.*, pàgs..399-400. Es també digne de consulta el treball de A.G.Reichenberger, "Boscan's Epistola a Mendoza", *Hispanic Review* XVII, 1949, pàgs. 1-17.

¹⁹ M. Fernández-Galiano, "Títiro y Melibeo en el bimilenario de Virgilio", *Helmántica* 101-102, 1985, pàg. 309.

d'innegable filiació horaciana, són palesos a Serafí, el primer en imitar en català el to i l'estil de les *Epístoles* horacianes. I això, en un temps difícil, simptomàticament anomenat de "la decadència", mereix, en la nostra anàlisi, un cert gest de comprensió.